

ДОШКІЛЬНА ТА ПОЧАТКОВА ОСВІТА

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА АРХІТЕКТУРИ

Н. Погрібняк

У Методичних рекомендаціях до Базового компонента дошкільної освіти (2021) зазначено, що мистецько-творча компетентність спрямована на введення дитини у світ краси та формування основ емоційно-ціннісного ставлення до об'єктів і явищ природного, соціального і предметного довкілля. Реалізація цього завдання передбачає розвиток у дитини таких якостей, як спостережливість та емоційність [8].

Базовим компонентом дошкільної освіти (2021) як Державним стандартом дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності [5].

Важливість розвитку мистецько-творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку й інтегрування різних видів мистецтв у освітньому процесі закладу дошкільної освіти перебували в колі уваги вітчизняних науковців, зокрема Г. Беленької, О. Дронової, О. Половіної, Л. Шульги та ін. Вчені наголошували на тому, що саме сприймання та розуміння різних видів образотворчого мистецтва дає можливість дітям реалізовувати власні ідеї в різних формах творчої діяльності.

Уведення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля; забезпечення умов для самовираження у процесі мистецької діяльності.

Як зауважує О. Половіна, саме мистецтво дає людині не лише можливість переживання почуттів, а й можливість їх пізнання, завдяки чому мистецтво призводить до оволодіння та керування ними [3].

Серед різних видів мистецтва неабияке значення має мистецтво архітектури. Саме тому ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом архітектури визначено одним із напрямів роботи вихователів ЗДО для реалізації освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» Базового компонента дошкільної освіти в Україні (2021).

Своєю чергою, Н. Гагаріна розкриває можливості надання дітям старшого дошкільного віку уявлень про мистецтво архітектури за різними освітніми комплексними та парціальними програмами, зокрема в контексті STREAM-освіти. Доцільними автор вважає розгляд і обговорення з дошкільниками особливостей, деталей та конструкцій українських будівель та споруд [1].

О. Половіна вважає, що формування уявлень дітей про красу українських міст і сіл можливе завдяки об'єктам споглядання і обговорення на артекскурсіях. Це можуть бути фонтани, палаци, музеї, театри тощо [4].

На жаль, в Україні обмежена кількість досліджень щодо ознайомлення дітей саме дошкільного віку з мистецтвом архітектури.

Слід зазначити, що залучення дітей старшого дошкільного віку до мистецтва архітектури сприяє формуванню пізнавальних інтересів, дає можливість ознайомлювати дітей з різними предметами та явищами. Спілкування з архітектурою робить дитину чуйною до краси, розвиває почуття прекрасного, виховує дбайливе ставлення до культурної спадщини України, повагу до результатів людської діяльності.

Разом з тим, образи архітектури викликають у дітей потребу висловлювати власні враження в різних видах художньої діяльності, вони є поштовхом до самостійної творчої діяльності.

Загальновідомо, що для дітей дошкільного віку характерною є допитливість. Особливо це притаманно дітям 5–6 років. Саме в цей період закладаються важливі передумови розвитку інтересу до різних галузей та об'єктів дійсності. Діти до п'яти років здатні розрізняти добро і зло, красиве і потворне, у дітей особливо розвинена емоційність, довірливість, відвертість, чуйність, діти старшого

дошкільного віку швидко входять у пропоновані ролі, у них розвинена потреба в нових враженнях, висока пізнавальна активність і інтерес до всього навколишнього світу.

Комплексна чинна освітня програма для закладів дошкільної освіти «Світ дитинства» пропонує такі освітні завдання:

- ознайомлення з мистецтвом архітектури дітей старшого дошкільного віку, зокрема з архітектурою як видом образотворчого мистецтва – мистецтва створення споруд, комплексів, необхідних людям для життя; різними видами архітектури (промислова, суспільна, житлові приміщення; спорудження мостів, оформлення майданів, набережних, пам'ятників) та її функціями (доцільність, міцність, краса); архітектурою Києва, рідного міста та інших міст України;
- навчання розрізняти за зовнішнім виглядом різні об'єкти світової архітектури (храми, палаци, житлові будинки тощо) різних країн [6].

Як пластичний вид мистецтва архітектура наочно втілює художні й історичні цінності, створює основу для синтезу мистецтв і доступна для безпосереднього сприйняття старшими дошкільниками.

Цілеспрямований розвиток у дітей цієї вікової групи інтересу до архітектури відкриває неабиякі можливості для орієнтування в світі культурних цінностей, формування узагальнених уявлень про рідне місто, становлення пізнавально-естетичної спрямованості особистості дитини.

Тому, на наш погляд, необхідно особливо звертати увагу на зміст роботи вихователя із ознайомлення з мистецтвом архітектури, доступний розумінню дітей дошкільного віку, що сприятиме розвитку уяви та фантазії.

Зауважимо, що архітектура є тим особливим середовищем, у якому дитина, доторкнувшись до історії свого народу, може оволодіти такими загальнолюдськими цінностями, як-от краса, гармонія, добро, любов тощо. Безперечно, архітектура має великий вплив на емоційний стан дитини.

З іншого боку, архітектура – це мистецтво проектувати та будувати різноманітні споруди, будівлі та їх комплекси. Вона створює з геометричних об'ємів замкнене просторове середовище у вигляді різних споруд (житлових, суспільних, промислових, госпо-

дарських та інших, які необхідні для життя, праці і відпочинку людини), архітектурних ансамблів і міст. Будь-яка архітектурна споруда будується з урахуванням трьох основних особливостей: функціональної, конструктивної і художньої. Іншими словами, «міцність, користь, краса» є складниками справжнього витвору архітектури. Навіть найрозкішніший палац призначений для життя.

Просторове природне середовище, оживлене архітектурними будівлями, завжди приваблювало власною виразністю, оскільки збудований руками людей упорядкований простір відрізняється не лише утилітарним призначенням – він відображає устрій життя суспільства, рівень його матеріального і духовного розвитку. Архітектурні форми створюються за принципом задоволення певних суспільних потреб людини. Стародавні архітектори вміли на диво вдало «вписувати» власні витвори в навколишню природу. Прикладом того є Софіївський собор і Будинок з химерами у Києві, Костьол Босих Кармелітів у Бердичеві, Софіївський парк в Умані та інші чудові архітектурні споруди.

Гармонійно організований міський простір позитивно впливає на людину, натомість одноманітність житлових кварталів, невиразні, схожі один на одного, багатоповерхові будинки, побудовані зі стандартних блоків, негативно впливають на психіку, примушують людину відчувати себе самотньою.

Архітектура має неповторну художню мову. Конструкції, форма і простір, пропорції і ритм, світло і колір утворюють єдність характерних ознак розвитку архітектури – стиль. Стиль архітектури – це, з одного боку, зовнішня форма, художній образ, а з іншого – відбиття уявлень певної епохи.

У старшому дошкільному віці дітей ознайомлюють з архітектурою як мистецтвом створення споруд і комплексів, необхідних людям для життя і діяльності. Діти дізнаються про різні види архітектури: промислові, суспільні, житлові будівлі; споруди мостів, оформлення площ, набережних, пам'ятників; підводяться до розуміння особливостей архітектури, її функцій: користі, міцності, краси. Користь пов'язана з призначенням споруди (функціональність), звідси – особливість конструкції; міцність – це те, що сама конструкція повинна бути стійкою, міцною, зручною для людей (наприклад, широкий, міцний фундамент у будівлі, стійкість стін

і перекриттів); краса і доречне вбудовування в навколишнє середовище. Велике значення має матеріал, з якого будується будівля, величина і протяжність об'ємів, розміщення їх вертикально й горизонтально, використання різних архітектурних прикрас (колони, портики, арки, ґрати, скульптури, монументальний живопис, мозаїка тощо). Дітей підводять до розуміння типового, узагальненого образу споруди (наприклад, у всіх будинків є цоколь, стіни, дах, двері, вікна) і характерного, індивідуального (театр, завод, дитячий садок, школа тощо). Одночасно діти ознайомлюються на екскурсіях, прогулянках з архітектурою міста, розглядають фотографії, ілюстрації різних споруд, учаться самі будувати будівлі, мости, вулиці міста, побутові споруди, використовувати отримані знання в малюванні, аплікації і ліпленні.

Під час малювання доцільно вчити зображувати міський пейзаж, передавати взаємозв'язок між об'єктами, використовувати композицію як засіб виразності; застосовувати отримані знання щодо архітектури під час будівництва різних споруд, як-от будівель житлового, суспільного і промислового характеру, мостів тощо, складати сюжетні композиції (вулиця міста, автовокзал тощо).

Діти старшого дошкільного віку вже:

- знають деякі закономірності створення міцної, високої споруди (стійкість форм у фундаменті, точність їх установа, легкість і стійкість перекриттів, залежність конструкції від призначення);
- уміють використовувати архітектурні прикраси (колони, портики, шпилі, ґрати тощо);
- можуть надавати формам стійкості, замінювати деталі, суміщати їх для отримання потрібних форм; створювати споруди за схемами, моделями, фотографіями та за задумом;
- легко засвоюють прийоми конструювання з різних матеріалів: сірникових коробок, катушок, банок з пластмаси тощо.

Саме тому Г. Сухорукова рекомендує проводити архітектурно-конструкторські заняття в ЗДО [2], під час яких діти конструюють з ігрового будівельного матеріалу, макетують з паперу, природного та залишкового матеріалу, проєктують (малюють будинки та споруди), розрізняють діяльність за планом, за схемою, створюють творчий проєкт.

Слід зазначити, що у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з архітектурою діти ознайомлюються з формами, простором та професією архітектора завдяки грі, конструюванню (LEGO).

На основі здобутих знань про архітектуру діти розуміють красу будівель, розрізняють стилі, створюють власні моделі й орієнтуються в міському просторі, розвиваючи просторове мислення.

Відомо, що гра є важливим засобом естетичного розвитку дітей, першою школою людяності. Недарма В. Сухомлинський порівнював гру з широким світлим вікном, через яке в духовний світ дитини вливається животворний потік уявлень і понять про навколишнє середовище.

Використання ігор, ігрових методів і прийомів у процесі ознайомлення з мистецтвом архітектури у дітей розвиваються сюжетно-ігровий задум, ігрова мотивація й ігрові дії тощо. Наведемо приклади.

Ігрова мотивація – пропозиція вихователя зробити будівлю для ігрового персонажа («Будиночок для...»).

Ігрові дії – пошукові справи щодо того, як зробити будиночок, з якого матеріалу найліпше.

Програвання результату – конкретні дії.

Ідентифікація з особою архітектора («Гра в архітекторів»).

Входження дитини в образ архітектора збільшує ступінь свободи, позбавляє «комплексу страху» нерішучості.

Майстерність педагога також полягає в умінні ввести дітей в уявну ситуацію, створити справжні ігрові відносини. Він має стати актором, учасником процесу й емоційно реагувати (зацікавитись як дитина) на те, що відбувається, вміти виявляти різні почуття та емоції, демонструвати здивованість, радість чи співчуття герою (відповідно до ігрової ситуації).

Наведемо орієнтовний приклад дидактичної гри.

Дидактична гра: «Хто швидше побудує будинок»

Мета:

- учити розрізняти способи будівництва багатопверхових і одноповерхових будівель;
- творчо зображувати характерні трудові дії архітекторів, монтажників, кранівників, водіїв вантажних машин і панелевозів, покрівельників, теслярів, каменярів;
- виховувати звичку до спільної праці.

Ігрове завдання: побудувати будинок.

Хід гри.

Вихователь має створити ситуацію, мета якої – обговорити, який будинок можна швидше побудувати – панельний або цегляний. Якщо діти приймають єдине рішення, уведіть у гру ігрового персонажа, який спробує довести їм, що цегляний будинок будується швидше, ніж панельний. Залишається практично перевірити, хто має рацію. Спочатку одні діти будують цегляний будинок; потім інші – панельний. Вихователь засікає час і з дітьми відзначає, який будинок можна швидше побудувати.

Далі діти змагаються один з одним: хто, дивлячись на картинку, цікавіше розповість про спільну працю архітекторів і будівельників. Інші в цей же час імітують дії. Наприкінці вирішують, хто і чому швидше побудував будинок.

Варіант I. Вихователь читає вірші, загадує загадки за темою гри. Діти знаходять і виставляють на демонстраційному стенді відповідні картинки. Якщо гравець помилився, його замінюють інші гравці. Далі можна разом з дітьми розмістити картинки в послідовності відповідно до етапів проведення робіт.

Варіант II. Діти на прохання ляльок зводять різноманітні споруди, змагаються в оригінальності конструкції і оформлення й у швидкості будівництва.

У роботі з дошкільниками пропонується проводити такі ігри: зіставлення і протиставлення, вибір за властивостями і відношеннями (форма, розмір, розташування, колір); співвідношення предмета / будівлі із зображенням, контуром, силуетом; відтворення візерунків (за зразком, за задумом); добудовування будівлі (сюжетно-рольова гра); застосування опорних схем / орієнтування за планом тощо.

Рекомендовано організовувати для дітей зустрічі з сучасними архітекторами, дизайнерами (за можливості), які яскраво розкажуть і покажуть дітям найліпші продукти їхньої професійної творчості [7].

ЗДО, які працюють за напрямом STREAM, науковці рекомендують організовувати роботу гуртків, проводити челенджі, науково-просвітницькі акції, STREAM-тижні, проекти, які будуть містити заходи, заняття за складниками STREAM-освіти тощо. Ефективними є й STREAM-проекти та тематичні дні, під час яких тема розкривається наскрізно в усіх видах діяльності упродовж дня та за

участю всіх фахівців (вихователів, інструкторів з фізкультури, учителів-логопедів, музичних керівників тощо) [1].

Отже, радимо під час залучення дітей старшого дошкільного віку до мистецтва архітектури не захоплюватися спеціальною термінологією і не вимагати від дітей запам'ятовування термінів.

Вважаємо, що головне – викликати інтерес до цього виду мистецтва і підтримати бажання наслідувати його на доступному рівні, розвивати у процесі ознайомлення з мистецтвом архітектури мистецько-творчу компетентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гагаріна Н. П. Ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з мистецтвом архітектури. *Мистецтво та освіта*. 2025. № 3 (117). С. 15–19.
2. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / за заг. ред. В. Сухорукової. Київ : Видавничий дім «Слово». 2019. 376 с.
3. Половіна О. Як сформувати мистецько-творчу компетентність у дітей? Експертус медіа. Педрада, 2023, 26 квітня. URL: <https://lnk.ua/AppzpzWt3> (дата звернення: 11.03.2026).
4. Половіна О. Артосвіта дошкільників: технологія образотворення в дії. *Мистецтво та освіта*, 2020. № 3 (97). С. 34–40. URL: <https://artedu.com.ua/index.php/adm/article/view/91/92> (дата звернення: 11.03.2026).
5. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. : Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://lnk.ua/xv2p5PQ2a> (дата звернення: 11.03.2026).
6. Світ дитинства : комплексна освітня програма для закладів дошкільної освіти / упоряд.: А. М. Богуш, О. М. Байер, Г. І. Григоренко та ін.; наук. керівник акад. А. М. Богуш. Запоріжжя : СТАТУС, 2024. 428 с.
7. STREAM-проекти в роботі з дошкільниками : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад.: Ганна Скрипка, Наталія Гагаріна; за заг. ред. Наталії Тарапаки. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. 92 с.
8. Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти. Лист МОН України від 16.03.2021 № 1/9-148. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://lnk.ua/WPjGs4aZ4> (дата звернення: 11.03.2026).